

Fatih Sultan Mehmed Han Zehirlendi mi?

İnternetin bilgi dünyamızı ne kadar hızlandırdığını ve renklendirdiğini hepimiz biliyoruz. Ancak bilenler, bu esnada, çok çarpıcı bir detaya daha ulaşıyorlar. Aradıkları bilgiye ulaşmaya çalışırken kendilerinin, onlarca ve hatta yüzlerce hatalı bilgiler tarafından sarıldığını, dehşet içerisinde görüyor ve takip ediyorlar. Bunun için Hadis-i şerifteki “ilim üstattan öğrenilir” sözünün ne kadar ehemmiyetli olduğu bir kez daha ortaya çıkıyor.

Belki bu kadar bilgiye rahat ulaşıldığı dönemde artık üstada gerek kalmadı, google ve benzeri siteler ihtiyacımızı kolaylıkla karşılamaktadır diye düşünebilirsiniz. Peki, yüzlerce yanlış bilginin arasından doğrusunu nasıl seçip çıkaracaksınız. İşte o noktada, her ilmin gerçek üstadına ihtiyaç vardır.

İnternet, araştırmacılar için son derece önemli ve vazgeçilmez bir kaynak olmuş ise de alıntı yapılan veya okunan kaynağın güvenilirliği veya doğruluğu da o ölçüde önem kazanmıştır. Hemen her ilmin sahibi gerçeği yine internette insanlara duyurmakta ve dikkatlerini çekmektedir. Öyleyse araştırmacı her bilgiyi derhal doğru kabul etmemeli ve ilim ehli uzmanlarının sitelerine girmek, yazılarını okumak suretiyle daha geniş bir araştırma zahmetine katlanmalıdır.

İşte bu makalemizin konusu da, internette bire karşı yüz yanlışla etrafı çevrilmiş, üstü örtülmüş bir mevzuyu ortaya çıkarmaya yöneliktir. Fatih Sultan Mehmed nerede ve nasıl vefat etti, gibi hususları araştırmak için internete girdiğinizde bir anda yüzlerce yazı ile karşılaşılıyorsunuz ki hemen hepsi Padişahın zehirlenme meselesi ile ilgilidir. Belki bu konuda, doğru tek bir ciddi yazı da bulamıyorsunuz. Hatta bazen düpedüz hatalı girilen bir bilgi kopyala/yapıştır yönteminin etkinliği sayesinde de hızla yayılabiliyor. Okurlarımdan gelen mailler sebebiyle bu makalede, Fatih Sultan Mehmed Han'ın vefatının ciddi bir analizini yapmaya çalışacağız. Osmanlı tarihinin tartışmalı veya yanlış bilinen diğer mevzuları konusunda da, sitemize makaleler koymaya ve kıymetli okurlarımızı bilgilendirmeye devam edeceğiz.

Fatih'in son seferi nereye idi?

Fatih Sultan Mehmed, 27 Nisan 1481 Cuma günü bizzat ordusunun başında Anadolu tarafına, Üsküdar'a geçti. Cihangir Osmanlı padişahı nereye gidiyordu? Hiç kimse bilmiyordu! Zira o, ne zaman bir sefere çıkacak olsa maksadını en yakınlarından dahi

gizler varılacak yere yaklaşmadıkça tasarılarını açıklamazdı. Hiç kimseyi gizli düşüncelerinden haberdar etmez, sırdaş eylemezdi. Düşman ülkelerin casusları beylerine Fatih'in yeni bir seferi başlatmış olduğunu ancak hedefi henüz belirlemediğini söylemek üzere muhtemelen yollara düşmüşlerdi. Dünya yeniden bu büyük cihangire odaklanmıştı.

Aslında 1481 yılına gelindiğinde Fatih'i ilgilendiren ve çözülmesi düşünülen üç önemli mesele vardı. Bunların en mühimi Mısır meselesi idi. Fatih Sultan Mehmed'in Memluk sultanı ile hac yolu üzerindeki su kuyularının tamiri meselesinden doğan anlaşmazlığı, Dulkadirli ülkesindeki nüfuz mücadelesi ile doruğa çıkmıştı. Fakat Avrupa ve Akdeniz tarafındaki hareketlilikten dolayı Padişahın Memluklerle ilgilenmeye vakti olmamıştı.

1479 yılında Memluk sultanı Kayıtbay'ın desteklediği Şah Budak ile Osmanlıların desteklediği Alaüddevele Bozkurt Bey arasında şiddetlenen mücadele iki devleti bir kez daha karşı karşıya getirdi. Zira Osmanlı askerinin desteğiyle hareket eden Alaüddevele mağlup olduğu gibi maiyetindekilerden büyük bir kısmı da esir düşmüştü. Memluk Sultanının, Sis naibi tarafından Kahire'ye gönderilen Osmanlı askerlerinin başarılarıyla çevgan (atlı top oyunu) oyunu tertip ettirmesi, Fatih'in asla kabullenebileceği bir durum değildi. Artık Memluklerle savaş sanki şart olmuştu.

İkinci olarak Rodos çıkarmasının başarısızlıkla neticelenmesi Fatih'i son günlerinde en çok üzen olaylardan biri olmuştu. 23 Mayıs 1480 günü Gelibolu'dan hareket eden Vezir Mesih Paşa komutasındaki ordu, asıl çıkarmayı 28 Temmuz 1480'de (Otranto çıkarmasıyla aynı günde) yaptı. Fakat muhasara, Mesih Paşanın basiretsizliği (kroniklere göre hisseti, hasisliği) yüzünden başarılı olamamıştı.

Üçüncü olarak Fatih'in 1480 yılının baharında Gedik Ahmed Paşa komutasında İtalya'ya gönderdiği ordu, 28 Temmuz 1480 günü Otranto'ya çıkarma yapmış ve on dört günlük mukavemetin ardından şehri 11 Ağustosta teslim almıştı. Şimdi muhtemelen Fatih'in İtalya'yı fethi planı uygulamaya girecekti.

İşte bu itibarla sefer yönü meçhuldü. Hazırlıklar uzak bir sefer için yapılmıştı. Ordunun yönü Anadolu olduğu malum ise de Arap mı yoksa Acem mi belli değildi. Giderken Rodos'u vurma ihtimali de vardı. Onun bir yılda bir kaç devlete sefer ettiği çok görülmüştü.

Fakat gerek ordunun yönü, gerekse Gedik Ahmed Paşa komutasında başlatılan seferin başarılı devam etmekte oluşu yüzünden şimdilik İtalya'nın olmadığı kesin gibiydi. Fatih'in Rodos kalesi önünde aylarca beklemesi de bu şartlarda mümkün görünmüyordu. Dolayısıyla son hadiseler ışığında, güzergâh mutlak olmasa da Mısır'ı işaret

ediyordu.[1]

Cihangir Padişahın tuğları 1481 yılı baharının girişinde Üsküdar'da dalgalanmağa başlamıştı. Anadolu birliklerinin Konya ovasında toplanmasını emretmişti. Ayrıca Karaman Valisi Şehzade Cem'i de bir miktar birlikle Suriye hududuna göndermişti.

Ancak Padişah, rahatsızlığı sebebiyle Üsküdar'da birkaç gün konakladı. Padişah atla gidemeyecek kadar dermansız olduğundan at arabası ile harekete geçti. Doğuya doğru ilerlemeğe başlamıştı. Bitkin bir halde Gebze'ye yakın Maltepe'de Tekfur Çayırı veya Hünkâr Çayırı denilen yerde kurulan ordugâhına indi.

Hali iyice sarsılmış, ağrıları da epeyce artmış bulunuyordu. Doktorlar çaresizlik içinde son bir çare arar gibiydiler. Padişah hayattan kalan son ve kısa an içinde, kandildeki yağ tükenmek üzere iken, kelime-i şahadet getirmekle zamanını geçiriyordu.

Nihayet 3 Mayıs 1481 Perşembe günü akşama yakın otuz yıllık saltanatından sonra kırk dokuz yaşında iken hayata gözlerini yumdu. İstanbul'dan çıkışı ile ölümü arasında yedi gün geçmişti. Solakzade "dua-i hayr" ibaresini şu kıt'a ile vefatına tarih olarak düştü.

Ölmedi şah Mehemmed İbn Murad
Belki bağ-ı cinâne kıldı seyr
İşi hayr olduğu için halka
Oldu tarih ana "dua-i hayr" (886/1481)[2]

Zehirlenme meselesi!

Aslında Fatih Sultan Mehmed'in vefat nedeni kaynaklarda oldukça açıktır. O, 1464 yılından beri yakalanmış olduğu nikris (halk arasında gut veya damla, tıp dilinde ise podagra) hastalığından muzdaripti. Son seferlerinde ıstırabı daha da artmış ve bazı seferlere katılamamıştı. Ağrıboz seferinde ise yorgunluğunun ve rahatsızlığının had safhaya çıktığı bir deminde; "iş bilir bir vezirim yok ki işlerimi göre" diyerek halini ortaya koymuştu. Bu itibarla son üç yıldır gerçekleştirilen seferlere de katılamamıştı. Nihayet son seferine de hasta olduğu halde çıkmış ve çok geçmeden de ağrıları daha da şiddetlenerek tedaviye cevap veremez hale gelmişti.

Hatta daha İstanbul boğazını karşıya geçerken hastalığının verdiği ıstırap ile:

Ah min azmetin bi-gayrı iyâb
Ah min hasretin ale'l-ahbâb.

(Feryat dönüşü olmayan bu gidişten. Ahbapların hasretinden feryat) demişti.

O, muhtemelen bu seferin, sanki ahiret yolculuğunun bir başlangıcı olduğunu

hissetmişti.

Peki, Fatih'i birilerinin zehirlenmek suretiyle öldürdüklerini kim iddia etti ve gerekçeleri neydi?

Öncelikle şunu ifade etmeliyim ki son yüzyıla kadar Fatih Sultan Mehmed'in zehirlendiği nazariyesi neredeyse hiç ortaya atılmadı ve konuşulmadı. Bu tezi ilk kez ünlü Alman tarihçi Franz Babinger (v. 1967) 1953 yılında kaleme aldığı "Mehmed der Eroberer und seine zeit"[3] isimli eserinde ortaya attı. Şöyle ki:

"Mehmed'in 25 Nisan Çarşamba günü Üsküdar'a geçmesiyle sefer başladı. Gebze civarında Hünkar Çayırı'nda konaklandı. Sultan burada 1 Mayıs'ta şiddetli karın ağrıları çekmeye başlayınca hekimler çağırıldı. Eski hastalıklarının yani damla ile romatizmanın yanı sıra yeni hastalıklarda baş göstermişti. Sultanı ilk tedavi etmeye çalışan hekim, Laristanlı Acem Hamideddin el-Lari oldu. El-Lari'ye ilişkin öykülerin en ılımlı olanı, sultana istemeden yanlış bir ilaç vermesidir. Bu yüzden el-Lari'nin öldürülmesinin nedeni muhtemelen ya sultanı öldürme girişimine tanıklık etmiş olması ya da Mehmed'in ölümünden bizzat sorumlu olmasıdır. Hekim Lari başarısız olunca, sultanın hasta yatağına eski dostu Maestro Iacopo çağırıldı. Ancak Iacopo elinden bir şey gelmeyeceğini, çünkü daha önceki hekimin yanlış bir ilaç kullanmış olduğunu ve bu ilacın etkilerini gidermenin artık mümkün olmadığını söyledi. Sultan dayanılmaz acılar çekiyordu. Can çekişen sultana verilen ilaç, bağırsaklarını tıkamıştı anlaşılır".[4]

Nihayet Babinger hüküm kısmında da şunları söylemektedir:

"Mehmed'in ölüm nedeninden emin değiliz. Çok sayıda düşmanın oluşu ve ölümüne ilişkin bazı ayrıntılar, muhtemelen zehirlendiğini gösteriyor. 25 Nisan'da başkentinden ayrıldığında sağlığı yerinde olmalıydı. Zaten görgü tanıkları da o ölümcül bağırsak sancılarının ertesi Salı günü ansızın başladığını söylemiştir. Bütün bunlar Mehmed'in yola çıktıktan hemen sonra zehirlendiği ve hiçbir ilacın hayatını kurtarmaya yetmediği iddiasını desteklemektedir. Eğer zehirlenmişse bunun kimin işi olduğunu bilmiyoruz. Bu işte Venediklilerin parmağı olduğu pek muhtemel görünmemektedir. Sultanı oğlu Bayezid zehirlemiş olabilir"[5]

Aslında yukarıdaki bilgiler hiçbir kaynağa ve delile dayandırılmadan "muhtemelen, olmalıydı, anlaşılır, olabilir" diyerek ortaya konulan senetsiz iddialardır. "Hiçbir ilacın hayatını kurtarmaya yetmediği iddiasının" ise, zehirlenmeyi nasıl desteklediğini anlamak mümkün değildir. Herhalde kendisi ölüm hastalığının ilacının olmadığını bilmemektedir.

Diğer taraftan Babinger, eserinin başka yerlerinde Yakup Paşa'nın (Maestro Iacopo)

Fatih'i öldürmek veya zehirlemek konusunda bir takım girişimlerde bulunduğunu iddia etmekte ise de ölümünde onu sorumlu tutmamaktadır. Ona göre zehirleyen konumunda hekim Lari, zehirleten ise Şehzade Bayezid'dir. Babinger bunlara da bir delil göstermekten uzaktır. Hekim Lari bunun için öldürüldü derken, dört yıl sonra öldürüldüğünden habersiz görünmektedir. Bayezid şayet kendisi öldürtmüştü onu öldürttüğü zatı dört sene bekletir miydi? 0 zamana kadar başkalarına ifşa etmesi hususunu nasıl çözdü acaba?

Aslında Babinger'in bu hezeyanlarını kıymetli bilim adamı İstanbul Üniversitesi Profesörlerinden merhum Şehabeddin Tekindağ bir makalede ele alarak ve belgelerle cevaplar vererek çürüttü.[6]

Buna rağmen Babinger'in hezeyanları, sanki doğruymuş gibi bizim araştırmacı geçinen yazarlarımızın kitaplarını çok geçmeden doldurmaya başladı. Malum bizde tarih ilmi son yüzyılda ciddi manada ideolojiye kurban edilmiştir. Fatih'in zehirletilmesi tutmuştur tutmasına da acaba kim zehirlemişti. Osmanlıya sadece batılı müsteşrikler gözüyle yaklaşanlar için bu kişi kesinkes II. Bayezid Han'dır. Ondan sonra da Bayezid'le babasının arasını açık göstermek için ilme ve insafa sığmaz karalamalar ortaya atılmağa çalışılır. Şayet Babinger bunları okuyabilmiş olsaydı, herhalde kendi yalanına kendisi de inanırdı.[7]

Yine ilmi kıstaslardan uzak biraz da aşırı milliyetçi gayretlerle eserlerini kaleme alan bazı yazarlara göre ise Babinger'in, Venediklilerin parmağı yoktur sözleri herhalde suçluyu gizleme psikozudur. Fatih'in Roma'ya yönelmesi üzerine Venedikliler veya Papalık bu büyük Türk hakanını zehirletmeğe muvaffak olmuşlardır. Bu kesin tavrın senaryosu da hazırdır. Fatih'in hekimbaşısı Yahudilikten dönme Yakup Paşa satın alınmış ve bu işi ona gördürülmüştür.

Nitekim ünlü bir tarih araştırmacımızın (Yılmaz Öztuna) bu konudaki mütalaaları her şeyi özetlemektedir. Şöyle ki:

“Fatih, Venedik tarafından zehirletilerek ölmüştür. Bu Venedik'in Padişahın şahsına tevcih edilmiş on beşinci ve sonuncu suikast olup, diğer on dördü hedefine ulaşamamıştı. Venedik nihai teşebbüsü, Fatih'in hususi hekimlerinden Venedikli bir Yahudi olup güya ihtida eden ve Yakup Paşa adını alan Maestro Iacopo vasıtasıyla yapmıştı. Venedik muvaffak olduğu takdirde Iacopo'ya bugünkü rayiçle 1.450.000.000 TL gibi pek muazzam bir meblağ vaat etmekle kalmıyor, Iacopo'nun kendisi ve neslinden gelecek bütün ahfadı için Venedik vatandaşlık hukuku tanıyor, bunları Cumhuriyetin bütün vergi ve mükelleflerinden muaf tutuyordu. Fatih Üsküdar'a geçtiği gün yani 25 Nisan'da zehirlenmeye başlamış sonra tedavi yapıldığı iddiasıyla zehrin

dozu artırılmıştır. Fatih'in ölümünü yakından bilen Aşıkpaşazade, padişahın ciğerinin doğranarak kan kustuğunu yazmaktadır. Hakanın suikasta maruz kaldığı derhal anlaşılmış, Maestro Iacopo nam-ı diğer Yakup Paşa, hükümdarın ölümünden az sonra Türk askeri tarafından parça parça edilmiş, milyonlara kavuşmamıştır".[8]

Sayın Öztuna, bütün bu fikirlerine delil olarak sadece Babinger'i göstermektedir. Peki, yukarıda Babinger'den yaptığımız alıntılarla Öztuna'dan yaptığımız alıntılar birbirine uymakta mıdır? Maalesef birbirinin tam zıddı bilgilerdir. Bu durumda hangisine güveneceksiniz?

Buna bir de bütün bu yalan yanlış bilgilerle, her yıl popülerlik uğruna yeniden "Fatih zehirlendi mi? Mezarı açılmalı mı? şeklindeki başlıklarla konuyu gündeme taşıyan medyayı da ilave edersek, her kafadan bir ses çıkmakta, mevzu biraz daha karışık hale getirilmektedir.

Kaynaklar ne diyor!

Aslında yukarıda giriş kısmında beyan ettiğimiz üzere Fatih'in bir başkası tarafından zehirlenme sebebi ile değil, normal eceli ile öldüğü kesindir. Nitekim Fatih Sultan Mehmed devrinin ve sonrasında yerli yabancı bütün kaynakları bu fikirde ittifak halindedirler.

Nitekim meşhur tarihçi Kemalpaşazade:

"Amma dest-i takdir pençe-i tedbirin bozmuş ve ayak zahmetiyle huzurun uçurmuştu; ol sebepten uzak yere azm idemezdi. Nikris zahmeti ki atalarından intikal (genetik) bir hastalıktı. Son demlerinde kendisini ciddi olarak rahatsız kılmağa başlamıştı", demektedir.[9]

Fatih'in hususi tarihçisi Tursun Bey ise öncelikle padişahın rahatsızlığından bahsederken; "karşıya geçmek ve denizi geçmek esnasında eski marazın depreşmesi sebebi ile incinip ansızın bir ah çekti", diyerek eski hastalığının daha sefere çıkarken nüksettiğini belirtir. Daha sonra da ölümünü şu şekilde anlatır:

"Otağ-ı hümayûnu geldi. Tekfur çayırı adı verilen yere kuruldu. Padişahın bünyesinin zayıflığı dini bütün kavi Müslümanlarda olduğu gibi ona vaktinin geldiğini hatırlattı. Bunca zamandır hükümdarlığını, olgunlukla, yiğitlikle ve cebren hâkim kılmış olan Sultan'ı, Allah'ın takdiri kaderinden ayrı kılmayıp;

Beyt:

Sekiz yüz seksen altıncı yılında
Rebiü'l-evvelin dördüncüsünde (Perşembe gününde)

Beyt:

Çü zaaf oldu kamu azasına bast
Melek rûh-u latiften eyledi kabz.

Dünya malını ve saltanatını bırakarak, mübarek ruhu Allah'a kavuştu".[10]

Çağdaş müelliflerden olup seferde bizzat bulunan Neşri:

"Kendilerinde nikris zahmetin vardı. Gebze'ye yakın yerde Maltepe'sine konu. Derler ki İstanbul'dan çıkmalı hasta idi. At arabasına binip sefer etmeğin ecnebi kimse ahvaline vakıf değildi. İkinci vaktinde ruh kuşu melek misal ten kafesinden ayrılıp darüsselama (selamet yurdu/Cennet) erişti" demektedir.[11]

Meşhur tarihçilerden İdris-i Bitlisi son dönemleri için; "bazı hastalıkları vücudu ülkesinde karşılıklı olarak ortaya çıkıp devam etti. Müzmin ilaçların maddeleri âzayı reisesinin derinliklerinde şiddet buldu" diyerek son dönemlerindeki rahatsızlığına işaret ettikten sonra vefatını zikrederken de:

"Yüce himmeti ve gayretiyle hastalık ve tabii kuvvetinin zaafa uğramasını amacına ulaşmada bir mani olarak görmüyordu. İstanbul'dan bir merhale mesafede bulunan Gebze kasabasına inerken eklem ağrıları ve eskiden var olan nikris rahatsızlığı yeniden şiddetlenerek ecel yağmacısı sultanın ömür ülkesine hücum etti. Bütün hekim ve tabiplerin tedavileri bir netice vermediği gibi, adeta mizacındaki fesadın maddelerini kuvvetlendiriyordu. Kaza ve kader karşısında Sultan'ın sıhhatini koruma tedbiri ve hastalığı defetme çareleri hekimlerin elinden alınmış ve yapacakları bir şey kalmamıştı".[12]

Hoca Sadeddin Efendi de, sefer için Üsküdar yakasına geçen Fatih'in o günlerde vücudunda bir kırgınlık olduğunu, fakat buna rağmen sefere koyulduğunu söyler. Üsküdar'da birkaç gün kaldıktan sonra Gebze'ye doğru yola koyulduğunu ifade ettikten sonra; Tekfur çayırına gelip konduğu gün, hali iyice sarsılmış, ağrıları da epeyce artmış bulunuyordu, der. Ve bu ağrıların Onu ölüme götürdüğünü fark ettiğini şu sözleriyle ima eder:

"Yaşamdan kalan son ve kısa an içinde kandildeki yağ tükenmek üzere iken, kelime-i şahadet getirmekle zamanını geçiriyordu. Böylece Allah'ın hoşnutluğuna ulaşmak umudunda olup, cihan saltanatından göz yumup değeri ölçülemeyen o tatlı can kuşu, illiyîn makamlarını seyre dalmış, kutluluk bahçelerinde kanat açmakla irci'î -bana dön- fermanına uymuş böylelikle de devleti güneşi sönüp batmıştı".[13]

Bunlara Oruç Bey, Behiştî, Tacizade Cafer Çelebi, Kıvami gibi dönemin veya hemen sonrasının daha pek çok kaynağı yanında, doğu ve batılı kaynakları da ilave edebiliriz. Öyle ki doğuda, batıda, Osmanlı'da Fatih'in zehirlendiğini ifade eden

tek bir kaynak gösterilemez.[14]

Nitekim Batılı kaynakları da kullanarak ciddi bir Osmanlı tarihi yazmış bulunan ünlü Romen tarihçi Nicolae Jorga'nın Fatih'in ölümüne dair verdiği bilgiler Osmanlı tarihleri ile neredeyse tıpatıp aynıdır. Jorga'nın, Padişahın vefatı tarihine gelinceye kadar rahatsızlığının boyutlarına dikkat çekmesi ise ayrıca mühimdir. Şöyle ki:

“1464 yılından beri, Sultan Mehmed o kadar zayıf düşmüştü ki ata binmek bile kendisine büyük acılar veriyordu. Ayrıca savaşlardan kaynaklanan yorgunluklardan dolayı nikris hastalığına yakalanmıştı. 1465 yılında dinlenip, hiçbir sefere bizzat çıkmamasının nedeni de buydu. 1466 yılında öldüğü dedikodusu yayıldı. Ancak bunun (sonradan) sultanın bir savaş hilesi olabileceği de iddia edildi. 1468 yılında yine hasta olduğu söylenmişti. 1475 yılında nikris hastalığı o kadar acı vermeye başlamıştı ki Boğdan'a yapılacak seferi yarıda kesmek zorunda kalmıştı. Mısır seferi sırasında yeni ve güçlü bir krizle karşılaşınca 3 Mayıs 1481 tarihinde Anadolu topraklarında Tekfur Çayırı (Hünkâr Çayırı)'nda hayata veda etti”.[15]

Netice olarak kaynakların değerlendirmesine göre son yıllarında ciddi olarak padişahın rahatsızlığı artmış bulunuyordu. Son seferine çıkarken hekimleri yine yanında bulunuyordu. Bu sırada hastalığını özellikle başhekimlerinden İranlı Lari kontrol ediyordu. Fakat yola çıkması ile nükseden rahatsızlığına karşı hekim Lari'nin yaptığı tüm müdahaleler yetersiz kalmıştı. Bunun üzerine Fatih'in eski hekimbaşısı Yakup Paşa çağırılmıştı. Yakup Paşa durumu kontrol ederek nasıl bir müdahalede bulunması gerektiği konusunda bir fikre varamamış, Lârî'nin tedavisinin sonuç vermediğini görünce de müdahaleden iyice ürkmüştü. Padişahın ıstırabının artması üzerine doktorlar aralarında istişare etmişler ve durumu daha iyi değerlendirebilmek için o dönemlerde tahlil yapmakta geçerli olan ayağından kan alma yoluna başvurmuşlardır. Buna rağmen padişahın ıstırabı artmış ve 3 Mayıs 1481 Perşembe günü, ikinci vakti, kısa bir komadan sonra vefat etmiştir.

Görüldüğü üzere hekimler birbirlerinin tedavi usullerini beğenmeseler de bir aradadırlar ve ortak bir tedavi yöntemi geliştirmek üzere muhtemelen tartışmaktadırlar. Fakat hepsi de padişahın hastalığının artık zor bir noktaya geldiğinin farkında olup çaresizlik içinde kalmışlardı.

Gelelim iddialara:

Yukarıda Yılmaz Öztuna beyden yaptığım alıntı da görüldüğü üzere, günümüzde Fatih'in zehirlendiği tezini savunan bazı tarihçilerin delil olarak sundukları en önemli bilgi, Aşıkpaşazâde'nin eserinde manzum olarak yazdığı bir şiiridir. Şiirin

tam metni şöyledir:

Tabibler şerbeti kim verdi Hana
O Han içti şarabı kana kana
Ciğerin doğradı şerbet o Hanın
Hemin-dem zari etti yana yana
Dedi niçün bana kıydı tabipler
Boyadılar ciğeri canı kana
İsabet etmedi tabip şarabı
Timarları kamu vardı ziyana
Tabibler Hana çok taksirlik etti
Budur doğru kavil düşme gümâna
Dua et Aşıkı bu Han hakkında
Ki nur-ı rahmete canı boyâna

Onlara göre Fatih'in, **"Dedi niçün bana kıydı tabipler, Boyadılar ciğeri canı kana"** ifadeleri onlara göre zehirlendiğinin en mühim kanıtıdır. Oysa bu şiirde Fatih'e şüpheli bir ilaç verilmiş olabileceğine dair bir ima sezme mümkünse de padişahın çektiği acıyı, ıstırabı yansıtmaması daha akli ve daha mantıkidir. Zira ölüm acıları içindeki birisi ancak bu sözleri söyleyebilirdi. Hele hele padişah kan kustu gibi daha dramatik bir hale getirmek için epeyce gayret serdetmek gerekir.

Diğer taraftan bu şiirin ötesinde, Aşıkpaşazade'nin eserinde Fatih'in vefatını anlatan asıl ifadeleri bulunmaktadır ki şöyledir:

"Ölümüne sebep ayağında zahmeti vardı. Doktorlar tedaviden aciz kaldılar. Nihayet doktorlar bir araya toplandılar. İttifak ettiler, ayağından kan aldılar. Zahmet daha ziyade oldu. Sonra şarab-ı fâriğ (bir çeşit rahatlatıcı, kay ettirici şurup) verdiler. Nihayet rahmet-i Rahman'a kavuştu", diyerek olayı nakleder. Aşıkpaşazade şayet Fatih'in zehirlendiğine inansa vefatını anlatırken küçük de olsa bir imada bulunmaz mıydı? Bu ifadelerden bir ima dahi çıkarmak mümkün müdür? Bu durum da yazdığı şiiri, padişahın son hallerini ve ölüm acılarını edebi bir tarzda ifade etmekten başka bir mana taşımamaktadır.

Şayet zehirlenmiş olduğu bu kadar açık olsa ve Yakup Paşa bu nedenle öldürülmüş bulursa, bu husus diğer kaynaklara da bir kısıntı nevinden yansımaz mıydı?

Aşıkpaşazade'nin hekimlerin Fatih'e içirdiklerini beyan ettiği "şarab-ı fâriği", zehir olarak addetmek ise başka bir cehalet örneğidir. Taşköprüzade Hekim Yakup Paşa hakkında bilgi verirken "Paşa'nın yemek yemeyen bir hastayı şerbet içirip kay ettirmek suretiyle tedavi metodundan da bahsediyor.[16]

İşte Yakup Paşa'nın hastaları kap ettirip iyileştirmek üzere kullandığı şurubu Aşıkpaşazade "şarab-ı fariğ" (=kay ettiren şurup) olarak zikretmektedir.

Öte yandan “Venedik ve Papalık Fatih’i zehirlediler ve günlerce düğün bayram yaptılar” demek için, Fatih’in neredeyse tahta çıkışından beri beraber bulunmuş, güvenini, itimadını kazanmış, vezirlik payesine kavuşmuş kıymetli bir ilim adamına yani Yakup Paşaya iftira denebilecek bir tarzda saldırmak hangi ilmî anlayışla bağdaşmaktadır. Yakup Paşa hakkındaki iddialar bununla da sınırlı kalmamakta Müslümanlığı da tartışma konusu yapılabilmektedir. Açık bir delil olmadan, Müslüman olmuş birisinin -güya ihtida eden diyerek- dinden çıkmış olduğunu savunmak yahut ta, hayır aslında hiç Müslüman olmamıştı gibi düşünceler serdetmek dinen de mahzurlu değil midir? Zira Müslüman olduğunu ifade eden birine Müslüman değilsin denildiğinde şayet imanı varsa imansızlık söyleyene döner fıkhın temel prensiplerindedir. **Buhari’de “Mümine kâfir diyenin, kendisi kâfir olur” hadisi şerifi bu ikazımızın önemini vurgulamaktadır.**

Nihayet, Fatih’i zehirledi diye yeniçerilerce öldürüldüğü iddia olunan Yakup Paşa’nın öldürülmesi meselesinin, aslında bu olayla hiç bir ilgisi yoktur. Fatih’in ölümünün haber alınması ile oğulları Cem ve Bayezid taraftarları arasında başlayan saltanat mücadelesi başta Karamani Mehmed Paşa olmak üzere Yakup Paşanın da sonunu hazırlamıştır. Yakup Paşa özellikle Fatih’in ölümünü gizlediği suçlamasıyla -ki buna Cem taraftarı olduğu şayiası da eklenebilir- yeniçerilerce katledilmiştir.

Bu noktada isterseniz Yakup Paşa’yı biraz daha tanıyalım. Zira biz maalesef hiç araştırma zahmetine katlanmadan sevdiğimiz bir yazarın veya düşünürün vermiş olduğu hükmü, seven göz hata görmez fehvasınca, mutlak doğru imiş gibi algılamakta pek aceleciyiz. Bu itibarla da düşündüğümüzün tersine söylenenleri hiç tenkide tabi tutmadan reddetmekteyiz. Bu durum, ilmi anlayışa elbette ki uygun düşmemektedir.

Aşağıdaki bölümü **“Yakup Paşa hakkında ne biliyoruz diye kısa bir murakabe yaptıktan sonra”** okursak, bu noktada ifadelerimin daha iyi anlaşılacağını ve tarihi bir meselede kesin yargıya varmadan önce, her yönü ile araştırma yapmanın ne kadar önemli olduğunu daha iyi anlayabileceğiz.

Hekim Yakup Paşa

Asıl adı Maestro Jakop olup İtalyan Yahudilerindendir. 1425-1430 yılları arasında Gaeta’da doğduğu tahmin edilmektedir. İtalya’da iyi bir tıp tahsili yaptı. Bu sırada Papa V. Nicola Katoliklerin Yahudiler tarafından tedavi edilmesini şiddetle yasaklamıştı. Aksi halde çocuklarının sapık olacağını söylemekteydi.[17]

Böyle bir ortamda çalışması mümkün olamayan Jakop, Edirne’ye gelir ve Sultan II. Murad’ın sarayında yer bulur. Hıristiyan dünyasının bağnazlığı ve İslamiyet’in her millete ve ilme yaklaşımı konusundaki zihniyet yapısını görünce büyük bir hayranlık

duyarak çok geçmeden Müslüman olur ve Yakup adını alır. II. Murad Han da bu ihtida eden İtalyan hekime hususi bir değer verirdi.

Hekim Yakup mevkiini yeni padişah II. Mehmed zamanında da korudu. Daha İstanbul'un fethinden evvel, 1452'de padişahın başhekimliğine getirildi. Boğazkesen hisarının inşasında katkıda bulunduğu rivayet olunur. Padişah kendisinin her iki taraftan akrabalarını her türlü vergiden muaf etti. Fetihden sonra bir müddet defterdarlık görevinde de bulundu. Padişahın hemen hemen bütün seferlerinde mabeyncisi ve baştabibi olarak yanında yer aldı. Nihayet vezirlik makamına kadar yükseldi.

Otuz yıl Fatih'in yanından ayrılmayan bu ünlü hekim ve devlet adamı, padişahın vefatından sonra başlayan kardeş kavgasının kurbanı oldu. Askerin ayaklanması sırasında veziriazam Karamani Mehmed Paşa ile birlikte Şehzade Cem taraftarı olduğu düşüncesiyle şehit edildi (1481).

Fatih Sultan Mehmed hakkında bir eser yazan Alman tarihçi Franz Babinger'in, Yakup Paşa'nın Fatih'i zehirlemiş olabileceği tezini ortaya atması ile birlikte son yüzyılda bu ünlü hekime karşı büyük bir tezvirat yapılmıştır. Oysa bunu gösteren hiçbir delil mevcut değildir.

Yakup Paşa'nın otuz yıldan fazla Osmanlı sarayında başhekimlik makamında bulunması tıp alanındaki kabiliyetini ve otoritesini göstermeye kâfidir. O Fatih'in seferlerinde her nereye gitse tıp eserleri ile de ilgileniyor, onları tercüme ettiriyor ve değerlendiriyordu. Ayrıca İtalya'dan ve sair ülkelerden ilaç yapımında çeşitli malzemeler istediği belgelerde görülmektedir. Yakup Paşa, insanın derisinde koyulaşma ve lekelerin oluşumuna sebep olan behk-i şamil adlı bir hastalığa çare bulmuştur. Bazı tıp tarihi yazarları, bu hastalığın Addison (böbreküstü bezi yetmezliği, fonksiyonlarının durması veya yavaşlaması) olduğunu beyan etmektedirler.[18]

Fatih'i zehirlendiğini iddia edenlere göre Yakup Paşa öldürüldü ve vaat edilen altınlara kavuşamadı. Peki, oğulları ve çocukları ne oldu? Nedense bu konuda yazarlarımız hiçbir bilgi serdetmemektedir. Hâlbuki söyledikleri gibi olsa Yakup Paşa'nın epeyce malumat çıkacak evladı bulunuyordu. Oğlu Ali ile torunları Ahmed, Mahmud, İshak ve Bayezid'in isimleri dahi düşünönlere çok şey ifade emektedir. Onlar dedelerinin kavuşamadığı Cumhuriyetin sonsuz gibi görünen imkânlarından neden istifade etmediler? Yoksa sonsuz saadeti İslamiyet ile mi bulmuşlardı?

Netice olarak, tarih bir ilim dalıdır ve tarihi meselelerin çözümünde bir metot bulunmaktadır. Bunu bilmeden ve kaynakları net bir şekilde ortaya koymadan, bir kişinin indi ve asılsız iddialarını kabullenmek, sadece bağnazlığı ve tutarsızlığı

ortaya koyar. İlim cehaleti yok eder, ahmaklığı değil sözü meşhurdur. Okunduğu zaman Hıristiyanlık taassubu ile yazıldığından şüphe olunmayan ve Fatih Sultan Mehmed'e her vesile ile iftira etmekten geri durmayan F. Babinger'in eserindeki senetsiz ve mesnetsiz iddiaların, bu kadar taraf bulması ise memleketimizde ilmi seviyenin durumunu da bir noktada gözler önüne sermektedir. Ayrıca Müslüman olmuş ve otuz sene Fatih Sultan Mehmed'e candan hizmet etmiş bir bilim adamına da hiç çekinmeden iftira edilmesi ve Müslümanlığının dahi tartışma konusu yapılması ayrı bir garabettir. Bu durum batılıların, her Müslüman olana şüphe ile yaklaşmamızı ve belki kabullenmememizi, bize empoze etmek isteyen bir düşüncesinin de ürünü olamaz mı? Nitekim devşirme devlet adamlarına karşı son yüzyılda yapılan karalama kampanyaları bunun açık bir göstergesidir.

Aslında bu hareketin fikir babalarından biri olan **Ziya Gökalp**'in şu ifadeleri, her şeyi açıklamaktadır. "Niçin Türk tipinin her şeyi güzel, Osmanlı tipinin her şeyi çirkindir? Çünkü Osmanlı tipi Türk'ün harsına ve hayatına muzır olan emperyalizm sahasına takıldı, kozmopolit oldu, sınıf menfaatini millî menfaatinin fevkinde gördü. Osmanlı'da idare edenler Osmanlı sınıfını, idare olunan Türkler ise Türk sınıfını teşkil ediyorlardı. Bu iki sınıf birbirini sevmezdi. Osmanlı sınıfı, kendini millet-i hâkime suretinde görür, idare ettiği Türklere ise millet-i mahkûme nazarıyla bakardı" Yine Gökalp'e göre "Osmanlı toplumu, millet seviyesine ulaşamamış, ümmet kimliğine sahip bir toplumdur. Milletleşme için temel hareket noktası dil, kültür ve duyguda birlik olmalıydı. Ümmetten millete geçiş süreci, dinin ötesinde dilde ve duyguda; kültürde birliğe ulaşmakla mümkündür. Batı, bu çizgiyi izlemiş ve millet seviyesine yükselmişti".

İşte, açıkça dinsizliği empoze eden ve her bir cümlesi ayrıca yorumlanmak zorunluluğu görülen şu ifadeleri rehber edinenler ne yazık ki Osmanlıyı anlamaktan mahrum kaldılar.

Oysa Osmanlının Sokullu Mehmed Paşa, Gedik Ahmed Paşa, Mimar Sinan gibi binlerce örneğini verebileceğimiz Türk ve Müslüman olmayan genci, Türk'ten daha Türk ve samimi bir mümin hale getirmekte kullandığı ve mükemmel bir şekilde uyguladığı devşirme adı verilen sistemini iyi bilmek gerekmektedir. Ulusalcılık akımının verdiği zararlar, maalesef sadece siyasetle kalmadı. İلمي zihniyeti büyük ölçüde köreltirken onun yansıması olacak faaliyetleri de güdük bırakacaktır.

İnşallah gelecek haftalarda devşirme sistemi ile ilgili bir makaleyi de sitemizde kıymetli okurlarımıza arz edeceğiz.

Prof. Dr. Ahmet Şimşirgil

Kaynaklar:

- [1] Ahmet Şimşirgil, *Kayı II*, İstanbul 2010, 263-264; İ. Hakkı Uzunçarşılı da "Fatih, Memluklerle harp etmek üzere güneye doğru hakeret etti" demektedir. Bkz. "Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü", *Belleten*, sy. 155, (1975), s. 473.
- [2] Solak-zade Mehmed Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi* (haz. Vahid Çabuk), Ankara 1989, c.I, 361.
- [3] *Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı* adıyla Türkçeye çev. Dost Körpe, İstanbul 2003.
- [4] Babinger, *Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı*, 347
- [5] Babinger, 347
- [6] Ş. Tekindağ, "Fatih'in Ölümü Meselesi", *İst. Üniv. Edebiyat Fakültesi Dergisi*, sy. XVI, 95-108.
- [7] Yalçın Küçük, *Fatih Sultan Mehmed*, Ankara 1987, 100-112.
- [8] Yılmaz Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi*, c. 3, İstanbul 1977, 126.
- [9] İbn Kemal, *Tevarih-i Al-i Osman*, VII. Defter (haz. Ş. Turan), Ankara 1991, 545.
- [10] Tursun Bey, *Tarih-i Ebü'l-feth* (M. Tulum), İstanbul 1977, 183-184.
- [11] Mehmed Neşri, *Kitab-ı Cihannüma*, c. II. Yay. F. R. Unat- M. A. Köymen, Ankara 1987, 841-843.
- [12] *İdris-i Bitlisi'nin Heşt Behişt'ine Göre Fatih Sultan Mehmed ve Dönemi*, haz. M. İbrahim Yıldırım (Doktora tezi), İstanbul 2010, 306-307.
- [13] Hoca Sadeddin Efendi, *Tacü't Tevarih*, c. 3 (haz. İ. Parmaksızoğlu), Ankara 1992, 177-178.
- [14] Bu konuda geniş bilgi için bkz. Tekindağ, "Fatih'in Ölümü Meselesi", 95-108.
- [15] N. Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* (çev. N. Epçeli), c. 2, İstanbul 2005, 172-173.
- [16] *Şekayık*, ter. M. Mecdi, İstanbul 1269, 237.
- [17] Babinger, s. 254.
- [18] A. Adnan Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim*, İstanbul 1982, 53.